

VISSZASZÖKÖTTEK

A Magyarországról kitelepített németek közül 1950-ig – a levéltári források szerint – mintegy 10–15 ezren visszaszöktek. Az alábbi (szerkesztett szövegű) interjú az e témához kapcsolódóan végzett *Kitelepítettek – visszaszöktek – visszatérők* című kutatás keretében készült. A történeti-szociológiai kutatás keretében föltárásra kerültek a témához kapcsolódó levéltári források, és az érintettekkel 50 interjú is készült. Az interjúkat az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetében őrzik.

Toth Ágnes

W. P.-t szüleiivel és öccsével telepítették ki egy Pest megyei faluból 1946-ban. 4 hónap után szökött haza családjával.

– 1926. május 18-án, Szigetújfalun születtem. Ketten voltunk testvérek. Az édesanyám üzletasszony volt, egy kis fűszerüzletünk volt itt a faluban, a Vasút utcában. Az édesapám szobafestő és mázoló. Általános iskolai tanulmányaimat itt Szigetújfaluban végeztem negyedikes korig, akkoriban volt arra alkalom, hogy aki nem akarta a hat osztályt itt elvégezni, az mehetett Ráckevére, ott volt egy polgári iskola. A negyedik osztály után Ráckevére mentem polgári iskolába, azt elvégeztem. Utána elkerültem Pestre, egy kétéves kereskedelmi iskolát, gyors- és gépíró iskolát végeztem el. Mire elvégeztem, itt volt az idő... Negyvenhatban jött a kitelepítés. A szüleim kétszer is építettek Újfaluban házat. Végül a falu közepén kötöttek ki egy öreg házban, mert fűszerüzletet akart édesanyám nyitni, és abban talált fantáziát, mert falun kívül nem lehet üzletet lebonyolítani. Egy egész öreg, rozoga, a faluban a legrégebbi házat vette meg, ott éltünk két évig. Utána lebontottuk, és egy nagyon szép kőépületet építettünk a helyére. Ezt negyvenben kezdtük, negyvennégyben készült el. Negyvenhatban jött a kitelepítés. Egyszerűen a kitelepítés olyan volt, mindenféle előzménye volt, de senki nem tudja az igazságot, kit miért telepítettek ki. Aki ebbe beleesett, akit kiszemeltek, talán egy kicsikét szebb volt a lakása, vagy akinek nem volt olyan protekciója... Tehát nem egészen igazságos alapokon történt a kitelepítés, mert előre megvolt – én úgy hallottam –, az a bizonyos személy, akiket ebből a pár faluból ki kell telepíteni, és beleestünk mi is a kitelepítésbe.

– *Mikor tetszett először erről hallani a kitelepítésről?*

– Nem olyan nagyon... Mert előtte negyvenötben, mikor az oroszok bejöttek, összeszedték malenkij robotra a robotosokat, és vitték. Vitték dolgozni – azt mondták – egy pár napi munkára valahová. Ebbe én is beleestem volna, de úgy döntöttünk, hogy megszökönk, és mikor a csoport elment, egy-két-három nap után visszatértünk Újfaluba. Már senki nem keresett, senki nem tudta, hogy elvittek-e vagy nem. És nem is olyan sokára rá, hogy elvitték ezeket a malenkij robotosokat, nemsokára lehetett hallani, hogy lesz kitelepítés. Utána nem sokára ki volt függesztve a községházán a lista, de a listán a személyek nagyon változtak. Aki ki tudta magát mosni, az ki tudta magát venni, akinek volt ismeretsége, akinek nem volt protekciója, ezen múltott. Az egyiket itt hagyták, a másikat újra bevették, hallomásom szerint a létszámnak meg kellett lenni.

— *A családjából kit érintett a kitelepítés?*

— Szigetújfalu egészen a kitelepítés végére került, vittek innen is meg onnan is, Mártonból, Csépről, és Újfalun még mindig maradt. Reménykedtünk benne, hogy hátha megtelik a létszám, és Újfaluról nem visznek, de egyszer csak jöttek szólni, hogy... És ez csak annyiból állt, hogy értesítettek, hogy csomagoljunk össze ötvenkilós csomagot, személyenként... Ládákat szögeltünk össze, de mit lehetett egy szép, háromszobás lakásból, meg egy gazdasági épületből, mit lehetett elvinni... Személyi holmikat, a legszükségesebbeket. És aztán jöttek reggel a lovaskocsik, akik meg voltak fogadva, mert akkoriban már voltak betelepítettek. Az volt az előzménye, hogy még kitelepítés nem volt, de már hetekkel, hónapokkal azelőtt betelepítettek. Tehát akik a listán voltak, azokat szépen eltették a lakásukból, a saját házukból a hátsó lakásba, a nyári konyhába vagy a kamrába, valahova beleköltöztették, és a szép lakásba beültek a telepések. Élvezték a szép bűtort, a lakást, mi kihozni nem tudtuk, eltüzelni nem lehetett, és élvezték a szép lakást, a gazda úgy élt ott, mint egy kivert koldus, mint egy befogadott valaki. Majd egyszerre megjött a nap, és május 23-án — most pontosan nem tudom, 20-án vagy 22-én eljött a nap, csomagoltunk, megálltak a lovaskocsik, fölrakták a csomagjainkat a kocsira, és vittek ki az állomásra. Ilyen marhavagonszerű valamik voltak, és azzal elindultunk.

— *Az egész család?*

— Nem volt könnyű dolog, de érdekes, akkor rengeteg zenészünk volt, és a zenészek is mentek, az összes zenész ki lett telepítve, és akik nem, azok kikísérték őket, zenéltek, játszották a himnuszt. Elindult a vonat, mentünk, aztán keserves tizenégy-tizenöt nap következett. Pontosán nem tudom megmondani. Persze ételment vittünk magunkkal, amit gondoltunk. Akkor a svábok olyanok voltak, hogy mindenhol volt füstölt szalonna, füstölt hús, tehát ilyen tartós dolgokat tudtunk vinni. De adni az út közben, semmit nem adtak! Ételt nem adtak! Még itt Magyarországon megállt a vonat, volt, amikor egy napot is álltunk, értesítettük a rokonokat, jöttek utánunk, hoztak még csomagokat, ételment. Aztán amikor a határt átléptük, akkor is hosszú-hosszú ideig mentünk, mert már nem tudtak fogadni, mert annyira telve volt minden. Gond volt a német államnak, hogy megállt egy ilyen kitelepített vonat, és minden állomáson kiraktak hat-hét-nyolctíz családot, attól függ, hogy milyen nagyságú falvak voltak a vonat mellett. A nagyobb községekben több családot tettek le, a kisebb községekbe kevesebbet. Ott is, ahogy később rájöttem, úgy volt — kitettek a vagonból, mert ment a szerelvény tovább, megint újabb helyre —, hogy a németek egyáltalán nem örültek annak, hogy most idegen embereket kellett befogadniuk. Mindegy, hogy azt mondták, hogy régi svábok, Németországból áttelepített emberek, de mindegyik féltette az otthonát, mert azoknak a német családoknak kellett lakást adni nekünk. Aki ott is — gondolom — közel volt a tűzhöz, jól feküdt a polgármesteri hivatalban, azokhoz nem, a gazdagokhoz nem telepítettek. Tapasztaltam később, hogy a jobb módú embereknél nem volt betelepült, csak az idősebbeknél és nem jómódúaknál, akik nem olyan jól feküdtek. Elvették tőlük a fölösleges szoba-konyhát, és oda raktak be minket. Természetes dolog, hogy azok azért nem olyan nagyon szívesen fogadtak minket, nem voltak barátságosak sem, amit csináltunk, minden rossz volt. Ha felmentünk a lépcsőn, mi például egy elég régen épült házban vol-

tunk, a lépcső nyikorgott, és szóltak, hogy ne mászkáljunk. De föl kellett menni a lakásba, meg le kellett jönni, mert benti vécé, víz sem volt ott bevezetve, nem kellemes dolgok fogadtak, nem szívesen fogadtak. Üzletek nem voltak, a tartalékunk elfogyott, pénzt sehonnan nem kaptunk. Én tanultam, nekem itthon állásom volt, nem voltam hozzászokva a kemény munkához, és el kellett mennem a szomszédba tehenet fejni, tehenet hajtani ki a legelőre, mert meg kellett élni. Minden jegyre ment, élelmiszerjegyek voltak. Telt-múlt az idő, mi nem olyan sokáig voltunk, mert májusban települtünk és szeptemberben visszajöttünk. Volt egy barátom, már meghalt, azzal beszéltek meg. Mert egyszer volt egy olyan eset, hogy húsz tehenet kellett kihajtanom a legelőre, és jött egy nagyon nagy eső, szaladtam visszahajtani – édesanyám az ablakból nézte –, térdig érő vízben hajtottam a teheneket, hazajöttem, azt mondtam: „Akármit csinálunk, akármi lesz, itt tovább nem maradunk, mi megyünk.” Békés Elli, ő volt a barátom, azzal megbeszéltük, hogy ők is haza akarnak jönni. De ők máshol laktak, a szomszéd faluban. Megbeszéltük, hogy mi még fiatalok vagyunk, elmegyünk és megérdeklődjük, címeiket szerzünk, hogy hogy lehetne visszaszökni vagy visszajönni, mert egyszerűen nem lehet csak elindulni. Így határoztuk el, hogy eljövünk. Azt mondták, Passaunál a határon át lehet szökni. Nem tudtuk elképzelni, hogy itt nem tudnak befogadni. Így indultunk. Az úton Passau felé találok magyarul beszélő emberekkel, ők csomagokkal indultak, és mondták, van egy láger Plattlingban, és ott le lehet települni, és nem kell megmondani, hogy kitelepítettek vagyunk, hanem úgy jelentkezzünk be a lágerbe mint menekültek, és akkor simán hazajöhetünk. Így is volt, elmentünk oda, jelentkeztünk, fel is vettek, jól beszéltem – az idősebbek nem beszéltek jól – a magyar nyelvet, rajtam nem lehetett úgy hallani, hogy sváb vagyok. De a nevem, Winhart, már maga sváb volt, befogadtak. Hat hétig voltunk ott. Mikor egy-két hétig már ott voltunk, láttuk, hogy itt nem törődik senki velünk, simán mennek a szerelvények! Rengetegen voltak, bepakolták őket a szerelvényekbe, és szépen mindenki ment haza. Volt egy nagynénikém, aki itthon nevelt, mivel neki üzlete volt, nagyon besegített, és végeredményben minket az öcsémrel együtt ő nevelt. Ő ott maradt, mert ott is unokatestvéri viszonyban volt. Az édesanyámnak lelkiismeret-furdalása volt, hogy mi hazamegyünk és a Rici nénit ott hagyjuk. És képes volt hatszáz kilométert velem együtt visszautazni. Nem hagytuk egyedül. A vonatra volt pénzünk, visszamentünk azzal a szándékkal, hogy a csomagjainkat elhozzuk. Mert a csomagjainkat otthagytuk, lelakatoltuk – volt egy kis verandaszerű rész, oda betettük –, hogy ha netalán valamikor visszajönnénk, vagy írni fogunk, akkor majd hozzájutunk ezekhez a csomagokhoz. El nem dobáltuk, otthagytuk. Jó két hétig voltunk a lágerban, amikor visszajöttünk a tántiért. És amikor jöttünk haza a falun keresztül – ők Silenben laktak, a következő faluban –, először a mi falunkba mentünk a házigazdához, hogy köszönünk, és megyünk majd, összecsomagolunk, meg onnan is kiveszünk a csomagokból olyan dolgokat, amiket el tudunk vinni, mert mindent nem tudtunk volna elhozni. Ahogy megyünk – ez nagyon-nagyon érdekes dolog volt –, egy kis patak folyt, ott egy kis hídon kellett keresztülmenni, jön a kis fiatalasszony, a házigazda menyee. Jön a fiatalasszony velünk szembe’ a kislányával, rajta az én szép kosztümöm, a cipőm, az én ruhám volt rajta, a blúzom, egy szép fehér csipkeblúz, ki volt öltözve.

Annyira meglepődünk, ők aztán még jobban, mert erre nem gondoltak, hogy ilyen rövid idő után visszajövünk. A lényeg az, visszamentünk, levetkőzött, visszarakta a csomagokat a ládába, amit lehetett, kivettük, a többit otthagytuk nekik. De a rokonok elkezdtek sírni, hogy a Rici nénit nem adják oda, hanem ha mi már tudjuk, hogy hol kell menni, hova kell menni, akkor ők is jönnek. Így ők is összecsomagoltak, és jöttek. Elementünk Plattlingba, ott még két hétig voltunk, azt hiszem, és akkor mi is sorra kerülünk, mert ahogy a vagonok mentek, ki hogyan érkezett abba a lágerbe, úgy hozták őket haza. Mi is sorra kerülünk, és szépen, boldogan... Minden csomagunkat kivették autóval a vagonokhoz, bepakoltak, boldogok voltunk, hogy azt a kis valamit is, ami van, azt hazahozhatjuk, és elindultunk. Aztán mikor elérkeztünk Ágfalvára, mert ott jöttünk át a határon, megállt a vonat, bejöttek a tisztek, kiszúrtak már a nevekről, hogy ki volt kitelepített. Előtte jöttek haza, szöttek haza, ők szépen haza tudtak jönni. Nem vették le őket a vagonokról a határnál, hanem simán hazajöttek. De akkor már híre ment, és a rendőrség meg a hivatalos emberek már szálltak föl, és végigfésülték a vagonokat, és szépen kiszúrték, hogy ki a kitelepített, ki a menekült, és a kitelepítetteket levették Ágfalván. Minket is levettek, csomagjainkat, mindent levehettünk a vonatról, egy helyiségbe betelereltek. A vonat elment, esteledett, aztán eldöntötték — legalábbis azt mondták —, hogy amit ebből még ki tudunk venni, azt vegyük ki, amit gondolunk, hogy el tudunk cipelni, mert húsz kilométer a határ, visszavisznek és visszatesznek Ausztriába, onnan majd gondoskodnak rólunk, mert Magyarország nem fogad be. Kivettük megint a cuccainkat, egy kicsit, amit cipelni tudunk, és elindultunk. Elég sokan voltunk, nemcsak mi falubeliek, hanem akkor derült ki, hogy az ország minden részéről voltak ott svábok, tehát mások is voltak olyanok, mint mi. Mind leszedték őket, baranyaiakat, tolnaiakat, mind leszedték. Jó nagy, hosszú sor, elég sokan voltunk, harmincan–negyvenen, akiket leszedtek a vonatról, és vittek vissza kísérettel. A mi családunk — az öcsém meg az édesanyám, az apám nem volt velünk, mert másfelé ment — eldöntötte, hogy mi nem megyünk, ha sötétedik akárhogy, valahogy kibújunk innen, inkább megszökünk. Még egy darabig mentünk, és amikor úgy éreztük, hogy meg lehet szökni, akkor leléptünk. A sorból, ahogy a sor megy, leléptünk. A Rici tántit már nem hoztuk magunkkal, mert már láttuk, hogy annyi rosszat szereztünk magunknak azzal, hogy jót akartunk csinálni, hogy már csak azzal törődünk, hogy mi hárman, akik vagyunk, mi tudjunk megmenekülni és megszökni. Mi kiléptünk a sorból, a sor ment tovább. A Rici tánti figyelte, mindig ránk figyelt, hogy mi mit csinálunk, mert tudta, hogy én kezdeményezőbb vagyok. És amikor látták, hogy mi lelépünk, akkor egy darabig még mentek, ők is leléptek, úgy kerültek ki a csoportból. De mi akkor nem tudtuk, hogy ők is kiléptek onnan, csak mikor félrementünk, egy darabig hallottunk lövéseket, meg kiabálást: „Állj!” Persze nem jelentkeztünk, lelapultunk a földre, a csoport elment, aztán elindultunk a fény felé, és így értünk el Sopronba. A rokonokról semmit nem tudtunk, sem a Rici néni-ről, senkiről. Egész éjjel ott a bokrokban ültünk, hajnalban elmentünk a soproni állomásra, volt még egy kis arany ékszerünk, azt eladtuk, így jegyre volt pénzünk. Sopronban fölültünk a vonatra, és jöttünk haza. Hála Istennek, vonaton ültünk Pestig. Édesanyámnak volt két lánytestvére, Pesten laktak, odamentünk, azok halálra voltak rémül-

ve, hogy „Jézus Máriám, nem engedhetlek be benneteket, minket is elvisz az ÁVO, minket is elzárnak, itt a házból ismernek, mindent tudnak, nem szívesen!” Egy éjszákára beengedtek, de nem mehettünk ki, nem mutatkozhattunk, mert félték, hogy most mi lesz. Hát akkor egy nap után fogtuk magunkat, eljöttünk haza, Újfalura. Nem igaz, hogy a saját falunkba nem jöhetünk haza, az nem igaz! A nagyszülői ház megmaradt, mert a nagymamát nem telepítették ki. Szegénykém, nagyon félt, de a gyerekei voltunk, beengedett minket, befogadott minket. Aztán napokig, hetekig, két-három hétig is... Híre ment, hogy ezek is, azok is visszaszöktek, és akkor már jöttek a razziák. Körülfogták a sváb falvakat, és mentek a rokonokhoz, még a dunyhát is felemelték, hogy nincs-e a dunyha alatt valaki beágyazva. Így kezdődött itt az élet, nem fogadtak be, földönfutók lettünk. Aki élelmes volt, akinek volt olyan ismerőse, az elment távolabbra, messzebbre, magyar vidékre, ahol nem voltak svábok, ahol nem ismerték a svábokat, summásnak, munkásnak, cselédnek, rabszolgának, szolgának állt. Mi is elmentünk Újhegyre, ott voltunk ismerősök – anyám kereskedő asszony volt –, vincellérházakban bujkáltunk. Nagyon-nagyon sokat kerestek, mindig üldöztek minket, mindig, de ott Újhegyen – ez egy ráckevei magyar település volt – egy kis nyugalom volt, de haza, a faluba nemigen jöhettünk. Velem történt olyan, hogy eljöttem a faluba, elbicikliztem, úgyhogy egyszerűen kétszer el is kaptak a rendőrök, kétszer visszavittek a mosoni fogdába. De onnan két hét után kiengedtek, és ez így tartott három évig. Három évig csak bujkáltunk, csak bujkáltunk. És a kenyerünket úgy kerestük, hogy napszámba mentünk, de a lakásunkba, a házunkba nem mehettünk vissza... Később ide, Újfaluba több mint tíz család szökött vissza. Voltak merészebbek, bátrabbak, akik eljöttek a bálba is, de a rendőrök mindig figyelték őket, akkor az ablakon ugrottak ki, szöktek meg. Aztán jött 49-ben az amnesztia, magyar állampolgárságot kaptunk, és új életet kezdtünk. Semmivel. Én akkor voltam huszonnégy-huszonöt éves, és aztán 51-ben férjhez mentem. A szép házunkat akkor már birtokolták, oda már nem tudtunk visszamenni, a Vasút utcán, egy nagyon szép helyen van. Most újból feltépődnek a sebek, hogy tetőteret építenek rá. Olyan gyönyörű az a ház, téglapépület. Olyan gyönyörű, hogy nem akarok boltba menni, nem akarok előtte elmenni, mert valahogy eddig nem olyan nagyon... belenyugodtam abba... Istennem, azt sajnálom most, hogy miért nem próbáltam, miért nem, amikor eladó lett, mert az, aki kiigényelte, utána eladta. De hát akkor... az ember nem mindjárt kapcsolt. Aztán a további életem szerencsésen alakult, meg vagyok elégedve a sorsommal, férjhez mentem 51-ben, és elmentünk albérletbe lakni, született két aranyos kislányom. És mit hozott a sors, 56-ban a férjem disszidált. Azóta is elvan, itt maradtam két gyerekkel, az egyik kétéves, a másik négyéves volt, még négyéves sem. Először albérletben laktunk, aztán azt a lakást megvettem, lebontottam, újjáalakítottam, hozzáépítettem, és ennek már ötven éve. A gyerekeimet taníttattam, van öt egyetemista unokám, a nagyobbik lányom itt lakik Újfaluban, a kisebbik lányom Németországban él a családjával már tizenöt éve.

– *A Volksbundnak volt szervezete a faluban?*

– Igen, a kitelepítés előtt volt Volksbund. De a Volksbund nem olyan szervezet volt, bál volt, a fiatalokat össze.... Azt mondták, hogy volksbundisták. Én sem és a szüleim sem voltak a Volksbund tagjai, és mégis kitelepítettek. Volt itt egy nemzeti összeírás Ma-

gyarországon, nem csak a sváb községekben. És nekünk volt egy igazgató-tanítónk, egy sváb, a Szecsői, egy régi sváb. Ő volt a vezetője ennek az összeírási csoportnak. Házról házra ment, svábul beszélt, itt mindenki svábul tudott, olyan svábok is voltak itt, akik nem is tudtak magyarul. Az én nagyanyám beszélt magyarul, de nehezen. Ez az igazgató ment összeírni, és aki német nemzetiségűnek, vagyis német anyanyelvűnek vallotta magát, azt kitelepítették. Mi magyar nemzetiségűnek, de német anyanyelvűnek vallottuk magunkat. A nagyanyámnak a dédnagyanyja alapító tagja volt Újfalunak, az én ükszüleim, nagyszüleim mind itt éltek. És német anyanyelvűnek vallottuk magunkat, magyar nemzetiségűnek. És akit ki akartak telepíteni, arra azt mondták, hogy német anyanyelvűnek vallotta magát, kitelepítették, akit nem akartak... Most is vannak talán ilyen dolgok, hogy az egyiknek szerencséje van, a másik pechesebb.

– *SS-sorozás volt a faluban?*

– Volt, igen.

– *A családban érintett valakit?*

– Az én közvetlen családomban nem, de az édesanyám testvérének a férjét elvitték. Volt, volt SS-sorozás, tehát behívták a fiatalokat, aki német anyanyelvű volt, német származású, német nevű, de nem vitték el akkor őket, hanem bevették ebbe a csoportba, hogy ha bevonulás lesz... És voltak is olyanok, akiket elvittek a német hadseregbe a faluból. Az Irma tánti férjét is elvitték, megkapta a behívót, mikor az oroszok már jöttek, elvitték katonának. És az Irma tánti utánament, hazaszöktette, a padláson elbújtatta, de amikor 45-ben vitték a robotosokat, mégis jelentkezett, mert már nem mert bujkálni, akkor elvitték. Amikor hazahozták, útközben meghalt, és Kiskunhalason kitétek, ott temették el. Az Irma tánti megtudta, elment, exhumáltatta, hazahozatta és itt eltemette. Az Irma tánti nagyon sok pénzt kapott aztán a németektől 51-ben, 52-ben, akkor jelentette, hogy az ő férjét is besorozták. Németország nagyon szép nyugdíjat adott az özvegyeknek.

– *Arra emlékszik, amikor a front elérte a falut?*

– Igen. Az úgy volt, hogy beszéltek már, meg hallottuk, hogy dörrennek az ágyúk, jönnek az oroszok, jönnek az oroszok. Előtte német katonák jöttek ide. Amikor a németek kivonultak, jöttek a magyar katonák. És mielőtt az oroszok bejöttek, akkor magyar katonák voltak ebben a faluban, általában minden házba be voltak szállásolva. Egészen addig voltak itt, amíg a front ideért. Nem tudtak ellenállni, a front közeledett, ezért a magyar katonák elvonultak. És mivel itt a Duna, hidakat csináltak, és nagy harcok voltak itt a falu felett. Az oroszok is bombáztak, úgyhogy ez a falu nagyon ki volt téve... Huszonnégy óra alatt történt, hogy a magyarok a németek előtt kivonultak, és az oroszok meg bejöttek. Aztán az orosz hadsereg mindent elfoglalt. Nem úgy, mint a magyar katonaság, hogy ez is fogad hármát, az is fogad öt katonát, ezek elfoglalták a házakat, betelepültek, és az övéké lett minden. A háziak a pincébe menekültek, volt, hogy három-négy család egy helyre menekült össze, ahol nagyobb pince volt, oda. A nőket nagyon rejtették, a fiatalabb lányokat, azokat nagyon féltették, de itt olyan nagy barbárságokról nem lehetett hallani, mint ahogy mondják, hogy végigtarolták az asszonyokat meg a nőket... Itt ilyesmiről nemigen lehetett hallani, itt mindenki azon igyekezett,

hogy valami tisztet fogadjon, hogy tiszt is legyen a háznál, attól tartottak az orosz katonák, úgyhogy azok megmentették a házat... Mert maga a honvédség, a katonák azért nagyon barbárok voltak. Ja, mikor az átkelés volt, akkor kitelepítették a falut. És akkor elmentünk egy kis csomaggal, megint itt kellett hagyni mindent. Aztán ment minden tovább, kimentek az oroszok is, mentek tovább, addig, amíg meg nem nyerték a háborút. Akkor csönd lett, minden le volt tarolva, minden el volt szegényedve. Aztán a későbbiekben, amikor 49-ben amnesztiát kaptunk, akkor már nem volt hátrányunk. Tehát amit akartam volna, mindent el tudtam volna érni, vagy meg tudtam volna tenni, tehát nem volt ebből hátrányom. Csak a házunkat nem kaptuk vissza. Na most voltak olyan szerencsések, akik miután visszaszöktek, és üresen állt a ház... éppen akkor az egyik család elment, mert egy szebbet kapott. Látott egy szebbet, és átköltözött. Választott, azt csinált, amit akart. És aki meg visszajött, az bemehetett oda, azzal nem törődtek, és amikor 49-ben az amnesztia volt, akkor rendeződtek ezek a dolgok. Nekünk meg itt állt a gyönyörű téglapépület, ami akkor épült...

Kitelepítésre ítélt, bevagonírozott svábok (1947)

